

ASIA: Kannanotto hallituksen esitykseen laiksi kaivoslain muuttamisesta.

Kaivoslain tärkeimmät korjaustarpeet

Asianosaisia, maanomistajia, elinkeinoja ja ympäristöintressien edustajia tulee kohdella oikeudenmukaisesti ja tasapuolisesti. Hallitusohjelman, talousvaliokunnan ja eduskunnan kantoja täytyy kunnioittaa.

Lakipykälien lisäksi keskeisiä ongelmia nykyisessä laissa ovat hallituksen esityksen virheelliset kirjaukset toiminnan vaikutuksista sekä jätteiden luonteesta. Virheelliset kirjaukset ja toiminat tulisi korjata hallituksen esitykseen.

1. Intressivertailu, kattaen sulkemisen jälkeisen ajan ja sisältäen hyötyjen ja haittojen paikallisen sekä valtakunnallisen vertailun, tulee lisätä lakiin.

- Intressivertailun selvitystyöryhmä totesi, että mikäli intressivertailu haluttaisiin ottaa käyttöön, siihen tulisi asettaa uusi työryhmä. Lisäksi ympäristöluvan ja kaivosluvan yhtäaikainen käsittely olisi olennaista. Lakiesityksen mukaan ympäristöluvan ja kaivosluvan yhteensovittamisen tietojärjestelmä maksaisi noin 350 000 euroa. Esitämme, että ympäristöluvan ja kaivosluvan yhteensovittamiseen osoitetaan rahoitusta, ja intressivertailun käyttöönottoon asetetaan työryhmä. Vaihtoehtoisesti ympäristölupa haettaisiin ennen kaivoslupaa.

- Intressivertailun positiivinen kokonaisvaikutus, joka huomioi kaivoksen sulkemisen jälkeisen ajan, kirjataan kaivosluvan myöntämisen ehdoksi:

47 § Kaivosluvan myöntämisen edellytykset

Esiintymän tulee olla kooltaan, pitoisuudeltaan ja teknisiltä ominaisuuksiltaan hyödyntämiskelpoinen.

Esiintymän hyödyntämisestä tulee seurata yleisille ja yksityisille eduille erittäin merkittävää hyötyä, joka on huomattavasti suurempi verrattuna siitä yleisille ja yksityisille eduille koituviin menetyksiin pitkienkin aikojen kuluessa.

- Kaivoslupaan tulisi joka tapauksessa selvittää ympäristövaikutukset sekä yleiset ja yksityiset edut. Tämä ei kuitenkaan toteudu käytännössä. Tuottojen ja kustannusten vertailu rahassa tarvitaan, jotta kaivokset olisivat yhteiskunnan ja paikallisen kokonaisedun mukaisia.

- Yhteiskunnan maksamat yritystoiminnan tuet, kaivoksen sulkemisen kustannukset sekä vakuudet tulee myös ottaa huomioon. Kaivostoiminnan verotus, vakuudet, muut maksut ja työllisyyden lisäys tulee olla tasolla, joka ylittää selvästi yhteiskunnalle aiheutuvat kustannukset.

Intressivertailun keskeiset osa-alueet tulee kirjata tarkemmin lain perusteluihin. Näitä ovat elinkeino-, työpaikka-, kiinteistöarvo- ja ympäristöhaitat, mukaan lukien jätteiden pitkäaikaiset vaikutukset.

2. Ympäristölupa kaivosluvan ja koneellisen malminetsinnän ehdoksi.

- Lakiesityksen mukaan ympäristöluvan ja kaivosluvan yhteensovittamisen tietojärjestelmä maksaisi noin 350 000 euroa. Esitämme, että ympäristöluvan ja kaivosluvan yhteensovittamiseen osoitetaan rahoitusta, ja intressivertailun käyttöönottoon asetetaan työryhmä. Vaihtoehtoisesti ympäristölupa haettaisiin ennen kaivoslupaa.

- ympäristölupa kaivosluvan edellytykseksi: 34 § *Lupahakemuksessa tulee esittää voimassaoleva ympäristönsuojelulain 527(2014) 27 §:n mukainen ympäristölupa.*

- 47 §:n 2 momentti:

Kaivostoiminnalla on ympäristönsuojelulain 527(2014) 27 §:n mukainen ympäristölupa.

Samalla selvitetään muutostarpeet luvan muuttamista (69 §) ja peruuttamista (70 §) sekä lopettamispäätöstä (147§) koskeviin pykäliin niin, että sekä kaivosluvan muuttaminen ja peruuttaminen sekä lopettamien olisi myös riippuvainen ympäristöluvan voimassaolosta ja edellyttäisi asianmukaista ympäristölupaa.

- 37 § Lausunnot lupahakemuksesta

Lupaviranomaisen on pyydettävä malminetsintälupaa, kaivoslupaa ja kullanhuuhtontalupaa koskevasta hakemuksesta lausunto:

1) siltä kunnalta, jonka alueella toimintaa on hakemuksen perusteella tarkoitus harjoittaa tai jonka alueella luvan mukaisen toiminnan ympäristö- ja muut vaikutukset saattavat ilmetä (toiminnan vaikutusalue);

2) siltä aluehallintovirastolta, joka toimii lupa-alueen ympäristölupaviranomaisena, lausunnon tulee käsittää toiminnan ympäristö-, vesiluvan ja sulkemissuunnitelman olemassaolo, ajantasaisuus ja sen mahdollinen päivityksen tarve.

Malminetsintäluvan osalta lausunnossa tulee käsitellä hakijan selvityksen perusteella ympäristö- ja vesilain luvituksen/ilmoituksen tarve, käsittäen seuraavat;

i) laskennallisesti selvitetyn syntyvän kairaus- ja muun jätteen sekä vesijätteen haitallisten mineraalien ja aineiden sekä kemikaalien pitoisuudet ja käsittelyn sekä tarkkailun tarpeet ja sekä vedenoton, maa- ja kallioperään kohdistuvat sekä pinta- ja pohjavesivaikutukset. Selvityksessä tulee käsitellä malminetsinnässä käytettävät kemikaalit, ml. kairauksen apuaineet sekä niiden ympäristövaikutukset maa- ja kallioperässä johtuen haitallisista mineraaleista sekä pinta- ja pohjavesissä.

ii) pölyn ja siinä esiintyvien haitallisten mineraalien vaikutukset ml. asbestimineraalien riskit ja vaikutukset

iii) melun vaikutukset suhteessa valtioneuvoston ohjeen sekä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asetuksen sisämelun normeihin.

- Kaivoslain lupahakemuksissa on esitettävä kattavasti ja yksityiskohtaisesti lain ja asetuksen edellyttämät ympäristövaikutukset sekä näiden vaikutukset yleisiin ja yksityisiin etuihin.

Malminetsinnän ympäristövaikutuksista seuraa

- Koneellisella malminetsinnällä, kuten kairauksella, montutuksella ja tutkimusojilla, tulisi olla ympäristölupa

- Maanomistajan ei voi katsoa olemaan pätevä antamaan lupaa koneelliseen malminetsintään, joka voi johtaa pinta- ja pohjavesien sekä maaperän pilaantumiseen.

3. Kaivoksen sulkemissuunnitelma oltava mukana osana luvitusprosessia.

Yritysvastuut kuntoon: vakuusarvot malminetsinnälle, kaivostoiminnalle ja kaivoksen sulkemisen jälkeiselle ajalle vastaamaan todellisia kustannuksia.

- Sulkemissuunnitelma ja -selvitykset tulee lisätä kaivosluvan edellytykseksi. Ympäristöluvan lisääminen kaivosluvan edellytykseksi voi myös vastata tähän tarpeeseen.

- Kaivosyhtiön vastuun tulisi ulottua kaikkiin aiheutettuihin haittoihin aiheuttaja maksaa -periaatteella, ei harhaanjohtavasti "vähintään 30 vuoden" ajaksi.

- 108 § vastuupykälän alkuperäinen muotoilu ja ristiinkäyttö pykälän alussa säilytetään.

Ristiinkäyttö vahinkoihin ja ympäristötarpeisiin lisätään mukaan esimerkkeineen.

Uudet määritellyt vakuudet mukaan asianmukaisessa laajuudessa ja täydennettyinä, mutta lista ei saa olla luonteeltaan rajoittava.

4. Sosiaalinen toimilupa malminetsinnästä lähtien: Kunnat, paikalliset asukkaat ja muut elinkeinot

- 47 § Intressivertailu varmistaa eri elinkeinojen tasavertaisuuden.

- Kunnalla tulee olla mahdollisuus kieltää malminetsintä alueilla, joille kaivostoiminta ei sovellu.

- Maanomistajilla ja elinkeinoilla tulisi olla mahdollisuus vastustaa malminetsintää sillä perusteella, että kaivostoiminta ei sovellu alueelle.

- *Malminetsintäluvan ja kulanhuudontaluvan myöntämisen esteeksi lisätään kaivostoiminnan soveltumattomuus alueelle tai että kunta vastustaa kaivostoimintaa alueella. Perusteluihin kirjataan, että kaivostoiminnan soveltumattomuudeksi katsotaan, että malminetsintä kohdistuu yhteiskunnan raaka-ainehuollon kannalta ei-kriittiseen mineraaliin, ja maanomistaja vastustaa malminetsintäluvan myöntämistä.*

- Maanomistajien suostumusta malminetsintään tulisi vahvistaa (korkeampi kuin vähintään 50 %, ja aikaisemmin kuin 10 vuoden kuluttua).

- Valitusoikeus varauksesta ja neuvottelu haitoista, korvauksista ja vakuuksista (kohta 6) ovat tärkeitä lisäyksiä.

Korvaukset täytyy saattaa oikeudenmukaiselle tasolle, mitä ympäristöluvan vaatiminen kaivosluvan yhteydessä (tai sitä ennen) tukee.

5. Kriittisten mineraalien lista määrittelemään huoltovarmuuden ja kansallisen intressin kannalta tärkeät mineraalit

- Hallituksen esitykseen kirjataan merkintä listasta, joka määrittää Suomen yhteiskunnan raaka-ainehuollon kannalta tärkeät mineraalit.

Maanomistajan lupa tulisi vaatia malminetsintään silloin, kun se ei kohdistu yhteiskunnan raaka-ainehuollon kannalta tärkeään kaivannaiseen (tämä sisältyisi yllä mainittuun kohtaan 4, maanomistajalla olisi mahdollisuus vastustaa malminetsintää ”kun kaivostoiminta ei sovellu alueelle”. Kun kyse on yhteiskunnan raaka-ainehuollon tarpeen ulkopuolella olevasta mineraalista, sille ei voi saada pakkolunastuslupaa. Tällöin on maanomistajan harkinnassa mitä tekee maa-alueellaan). Asbesti ja elohopea tulisi poistaa kaivannaisten listalta kansainvälisten sopimusten perusteella.

6. Koko poronhoitoalue tulee huomioida

- Poronhoidon erityisen oikeuden huomioonottamista ja paliskuntien osallisuutta koskevien säännösten soveltamisala olisi paliskuntien yhdenmukaisen aseman saavuttamiseksi lupamenettelyssä laajennettava koskemaan koko poronhoitoaluetta, ei vain sitä suppeampaa erityistä poronhoitoaluetta.

- Poronhoitoalue on poronhoitolailla (PHL 848/1990) määritelty poronhoitoa varten tarkoitettu alue. Se kattaa Lapin maakunnan (Kemi-Tornion aluetta lukuunottamatta) sekä pohjoisosat Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakunnista. Poronhoitoalue koostuu pienemmistä poronhoidon harjoittamisen yksiköistä: paliskunnista. Paliskuntia on Suomessa 54 (2022).

- Nykyinen kaivoslaki tunnistaa ainoastaan poronhoitoalueen pohjoisimman osan, erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettua aluetta. Tämä eriarvoistaa paliskuntien kohtelua malminetsintään ja kaivostoiminnan ohjauksessa.

- Poronhoidon huomioiminen ja yhdenvertaisuus ei tulisi olla riippuvainen saamelaisalueesta, vaan poronhoitoalueesta.

- Kaivoslain mukaisen toiminnan vaikutukset poronhoidolle tulee kaikissa tapauksissa selvittää. Kaivosviranomaisen lupapäätöksissä olisi välttämätöntä antaa määräykset poronhoidolle aiheutuvien haittojen estämiseksi koko poronhoitoalueella. Perusteita paliskuntien eriarvoistamiselle ei ole.

7. Varauksien, malminetsintä- ja kaivoslupien hallinto ajan tasalle

VARAUKSET

- Varaukset tulisi ensisijaisesti poistaa tarpeettomina ja haitallisina

- Toissijaisesti, varausilmoitukset tulisi kuuluttaa lausuntoja, muistutuksia ja mielipiteitä varten kuten malminetsintäluvut

- Valitusoikeus varauksista: Asianosaisilla, yhdistyksillä ja muilla elinkeinoilla tulisi olla valitusoikeus samalla periaatteella kuin malminetsintälupien kanssa, mm. maankäytön ja elinkeinovaikutusten epävarmuuden, maanomistajan ilmoituksen laiminlyönnin, aluerajauksien virheiden ja toiminnanharjoittajan uskottavuuden perusteella.

MALMINETSINTÄ- JA KAIVOSLUVAT

- Malminetsintäluvan kuulutuksessa tulisi esittää yksityiskohtainen tutkimussuunnitelma käsittäen tarkat etsintäpaikat, -menetelmät, sekä toimintojen aikataulu. Ympäristövaikutukset, haitat ja riskit yleisille ja yksityisille eduille sekä tarvittavat vakuudet tulisi myös selvittää. Tutkimussuunnitelmasta tulisi neuvotella asianosaisten ja yhdistysten kanssa Ruotsin mallin mukaisesti. Mikäli tutkimussuunnitelmasta ei päästäisi neuvottelemalla yhteisymmärrykseen, asian ratkaisisi viranomaisen lupaprosessissa.

- Malminetsintä- ja kaivoslupien jatkohakemukset tulisi jättää viimeistään puoli vuotta ennen luvan raukeamista.

Hakemus pitää kuuluttaa ja käsitellä niin, että lupa jatkuu edellisen luvan päättymisestä. Mikäli luvanhakija ei toimita tarvittavia täydennys selvityksiä kohtuullisessa määräajassa tulee hakemus hylätty. Vuoden 1967 kaivoslain aikaan luvat jatkuivat edellisen päättymisestä, nykyään Tukes roikottaa lupia useissa tapauksissa yli 5 vuotta, pahimmillaan jopa yli 10 vuotta. Tästä onkin muodostunut epävirallinen ”varausmenettely”. Tämä ei myöskään aja asiallisesti toimivan teollisuuden etuja.

- Kaivoslupien korvauksien siirtymäsäännökset tulisi ajantasaistaa niin, että kaikista hankkeista maksetaan korvaukset nykyisen kaivoslain mukaisesti.

KORVAUKSET JA VAKUUKSET

- Haitoista, niiden korvauksista sekä vakuuksista tulisi neuvotella asianosaisten, vaikutusalueen kuntien, viranomaisten ja valitusoikeudellisten yhdistysten kanssa.
- Korvauskäsittely tulisi siirtää maanmittausviranomaiselta ympäristölupaviranomaiselle. Mikäli ympäristölupaa ei säädetä kaivoslupan ehdoksi, kaikki korvaukset tulisi käsitellä vesilain korvauskäsittelyn yhteydessä.
- Korvausten ja vakuuksien tulisi perustua riippumattomaan selvitykseen ympäristöhaitoista sekä niistä johtuvista yleisten ja yksityisten etujen haitoista ml. kiinteistö- ja muiden arvojen menetykset.

8. Toiminnanharjoittajan tulee olla luotettava.

Toiminnanharjoittajan tulee olla vakavarainen, ja sen omavaraisuusasteen ja rahavarojen tulee olla riittäviä kattamaan haetun toiminnan kulut haetun oikeuden ajaksi tai kaivosluvalla vähintään viideksi vuodeksi.

Kaivoslain oikeuden hakija ei saisi olla Suomessa tai muissa maissa toimiessaan sekaantunut laittomaan toimintaan kyseisen maan, Suomen tai kansainvälisen oikeuden vastaisesti.

Kaivoslain rikkomiseksi katsottaisiin myös malmietsintäluvan raportointivelvoitteiden laiminlyönti ja tehokkaan malminetsinnän laiminlyönti. Kahdesta kaivos- tai muun lain rikkomisesta tulisi seurata 5 vuoden karenssi ja kolmannelta 10 vuoden karenssi kaikkien oikeuksien hakemiseen. Tämän jälkeen oikeuksia ei voisi myöntää kyseisten henkilöiden omistamille tai johtamille tahoille ja kaikki oikeuden raukeavat mainituksi ajaksi. Yhtiön ei myöskään tule olla käynyt läpi konkurssia Suomen konkurssilain vaatiman karenssiajan sisällä. Yrityssaneerausessa olevan toimijan uskottavuus tulee tarkistaa välittömästi ja tarvittaessa luvat perua.

9. No-go-alueet tulee määritellä laajempaan.

Kansallispuistojen ja luonnonpuistojen lisäksi mukaan on otettava muutkin erityiset luontoarvoalueet kuten 1) Muut valtion luonnonsuojelualueet 2) Yksityiset luonnonsuojelualueet 3) Natura-alueet 4) UNESCO:n biosfäärialueet sekä luonto- ja maailmanperintökohteet 5) Erämaa-alueet 6) Maisema-alueet 7) Tärkeät vesistöt.

Kulttuuriperinnön kannalta ainutlaatuisille kohteille, kuten luostareille, tulee määrittää niiden jatkuvuuden varmistavat laajemmat suoja-alueet.

10. Mineraalit valtion omaisuudeksi mahdollistaen valtiollisen louhintakorvauksen perimisen

- Kaivosverolain valmistelu on monimutkaista ja uhkaa viivästyä. Muutos mahdollistaa veroa vastaavan louhintamaksun käytön, joka on tehokkaampaa.

- Kaivoslakiin kirjataan, että mineraalit kuuluvat maanomistajan lisäksi valtiolle tarkoittaen, että kaivosveron voi asettaa maksuna (louhintakorvauksen tavoin tai laajenuksena).

- Valtio voi edelleen ohjata osan maksusta kunnalle (tai osuuden voi määrittää suoraan lakiin ja kunnan myös omistajaksi). Valtio voi myös määrittää louhinnan määrään ja mineraalien haitallisuuteen kohdistuvia tonnimääräisiä maksuja.

- Kaivoslain 100 § kirjataan:

Louhintakorvauksena peritään myös valtiolle valtioneuvoston vuosittain vahvistama % osuus kaivosmineraalien tuotosta. Prosenttiosuus voi vaihdella eri kaivosmineraalien osalta. Valtioneuvosto voi myös vahvistaa metallien ja raaka-aineiden arvonmääritysperiaatteet (kuten London Metals Exchangesta ja London Bullion Marketista saatavien hintatietojen perusteella,). Lisäksi valtio voi periä hehtaarikohtaista maksua kaivospiireistä sekä maksua sivutuotteista (sivutuotekorvaus). Valtio voi myös periä louhinnan määrään ja/tai mineraalien haitallisuuteen perustuvia tonnimääräisiä maksuja.

11. Alkuperäiskansa saamelaisten oikeudet mineraaleihin tulee kartoittaa

Saamelaisten kotiseutualue tulisi rajata pois kaivoslaissa tarkoitettulta toiminnalta, kunnes saamelaisten maa- ja vesioikeudet on selvitetty ILO 169 -sopimuksen ratifioimisen edellyttämällä tavalla.

Toissijaisesti, malminetsinnällä ja kaivostoiminnalla tulee olla Saamelaiskäräjien, koltta-alueella Kolttien kyläkokouksen sekä kulloisenkin saamelaisten kotiseutualueen paliskunnan suostumus.

Muut kaivoksiin liittyvät lainsäädäntötarpeet:

Kaivosvero täytyy asettaa korkeammalle tasolle.

Kaivosveron tulisi perustua kaivosyhtiön tuotetun metallin arvoon ja louhintamäärään. Voitto perusteena ei ole toimiva, sillä kaivosyhtiöt Suomessa ovat pääasiassa ulkomaisten yritysten tytäryhtiöitä, joiden voitot siirretään tyypillisesti investointilainojen korkoina ulkomaalaisille emoyhtiöille.

Ympäristönsuojelulakiin asetettava lailliset rajat kaikille haitta-aineille

Suomen pintavesien päästöillä on sitovia raja-arvoja vain kuudelle aineelle: lyijy, elohopea, kadmium ja nikkeli (EU:n vesipuitedirektiivin laatunormit), sekä typpi ja fosfori (luokitusnormit). Sitovat raja-arvot tulisi määrittää kaikille haitta-aineille.